

Висновки. Таким чином, необхідно відзначити, що довгострокова мета щодо державної допомоги будь-якої держави, яка орієнтується на політику державної допомоги ЄС, має зосередитися на горизонтальних цілях, які менш спотворюють конкуренцію і не справляють значного впливу на вільну торгівлю.

Доводиться необхідність прийняття окремого підзаконного нормативно-правового акту, який встановлював би детальну процедуру надання горизонтальної допомоги, можливі її обсяги тощо. Зокрема, такий документ може отримати вияв у вигляді Положення про горизонтальну допомогу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів з обов'язковим посиленням на цей акт у Законі.

Крім того, пропонується внести зміни до ст. 7 Закону «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» шляхом закріплення норми про те, що випадки, визначені ч. 2 ст. 6 Закону, регулюються Положенням про горизонтальну допомогу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Băcila N. The relation between state aid and economic development in European Union // The Romanian Economic Journal. – 2010. – № 36. – P. 111–122.

2. Trebilcock M.J. Trade and Transitions: A Comparative Analysis of Adjustment Policies / M.J. Trebilcock, M.A. Chandler, R. Howse // Routledge, London, New York. – 1990. – 277 p.

3. Annual Report on Competition Policy / European Commission, Brussels. – 2009. – 30 p.

4. Negrescu D. Politica de protecție a concurenței / D. Negrescu, G. Oprescu // Centrul Român de Politici Economice, București. – 2004. – 114 p.

5. State Aid Overview / European Commission, Competition DG. – [Electronic resource]. – Available at : http://ec.europa.eu/competition/state_aid/scoreboard/horizontal_objectives_en.htm.

6. Dodescu A. State aid evolution overview in European Union context during period 2007–2012 // Management Strategies Journal. – 2014. – Vol. 26. – issue 4. – P. 68–76.

7. Eurostat database. – [Electronic resource]. – Available at : http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5719712/CH_01_2010_EN.PDF/06411786-523c-455d-a65a-499200322aab?version=1.0.

8. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Ст. 2 125.

9. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 р. № 2749 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 34. – 2 563 с. – Ст. 1173.

10. Стюарт Ю. Звіт про сферу застосування та зміст вторинного законодавства, яке буде необхідним для імплементації Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» / Ю. Стюарт, С. Цемнолонскіс // Проект «Гармонізація системи державних закупівель в Україні зі стандартами ЄС». – 2014. – 81 с.

УДК 346:330:341:1

ЩОДО ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МЕЖАХ СИСТЕМИ УГОД СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Поляк О.І., здобувач
кафедри міжнародного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Статтю присвячено аналізу основних принципів організації зовнішньоекономічної діяльності в межах Світової організації торгівлі. Досліджено вплив принципів як засад здійснення зовнішньоекономічної діяльності на суб'єктів в умовах чинної системи угод Світової організації торгівлі. Розглянуто змістове навантаження основних принципів, які є невід'ємною частиною забезпечення здійснення зовнішньоекономічної діяльності в межах Світової організації торгівлі.

Ключові слова: принципи, Світова організація торгівлі, Генеральна угода з тарифів і торгівлі, зовнішньоекономічна діяльність.

Статья посвящена анализу основных принципов организации внешнеэкономической деятельности в рамках Мировой организации торговли. Исследовано влияние принципов как основы осуществления внешнеэкономической деятельности на субъектов в условиях существующей системы договоров Мировой организации торговли. Рассмотрена смысловая нагрузка основных принципов, которые являются неотъемлемой частью обеспечения осуществления внешнеэкономической деятельности в рамках Мировой организации торговли.

Ключевые слова: принципы, Мировая организация торговли, Генеральное соглашение по тарифам и торговле, внешнеэкономическая деятельность.

Poliak O.I. AS FOR THE PRINCIPLES OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES WITHIN THE WTO AGREEMENTS

The article analyzes the basic principles of foreign economic activities within the World Trade Organization. The influence of the principles as principles of foreign economic activity in subjects under the existing system of WTO agreements. Considered meaningful load basic principles which are an integral part of ensuring the implementation of foreign trade in the WTO.

Key words: principles, World Trade Organization (WTO), General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), foreign economic activity (FEA).

Постановка проблеми. Важливе місце в системі регулювання зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) у межах Світової організації торгівлі (далі – СОТ) посідають принципи, на яких базується система міжнародних торговельних зв'язків.

Ступінь розробленості проблеми. Більшість вітчизняних і зарубіжних фахівців [1; 2; 3; 4; 5] виділяють шість основних принципів організації ЗЕД у межах СОТ:

- недискримінації;
- вільної торгівлі, що базується на лібералізації зовнішньоекономічних відносин;
- передбачуваності й транспарентності міжнародних торговельних відносин;
- справедливої конкуренції;
- взаємності;
- сприяння розвитку та економічним реформам.

Мета статті – проаналізувати основні принципи організації ЗЕД у межах СОТ; дослідити вплив принципів як засад здійснення ЗЕД на суб'єктів в умовах чинної системи угод СОТ; розглянути змістове навантаження основних принципів, які є невід'ємною частиною забезпечення здійснення ЗЕД у межах СОТ.

Виклад основного матеріалу. Принцип недискримінації (Non-discrimination Principle) – це один із основних торговельно-політичних концептуальних принципів, на якому будуються торговельні взаємини в межах світової торговельної системи. Цей принцип означає, що одній державі надаються в процесі реалізації ЗЕД на території іншої держави такі самі умови, пільги й переваги, які надані будь-якій іншій державі. Юридично в межах СОТ принцип недискримінації закріплюється взаємним наданням режиму найбільшого сприяння (далі – РНБ) і національного режиму [6].

Зміст РНБ розкривається в ст. XIII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (далі – ГАТТ), яка регулює недискримінаційне застосування кількісних обмежень: «Ніякі заборони чи обмеження не повинні застосовуватися будь-якою стороною щодо імпорту будь-якого товару на територію будь-якої іншої сторони чи щодо експорту будь-якого товару, призначеного для території будь-якої іншої сторони, якщо тільки імпорт аналогічного товару з усіх третіх країн чи експорт аналогічного товару до всіх третіх країн не є аналогічним чином забороненим чи обмеженим. При застосуванні обмежень імпорту будь-якого товару сторони повинні прагнути такого розподілу торгівлі цим товаром, щоб якнайточніше досягти таких часток у торгівлі, які різні сторони за очікуваннями могли б мати за відсутності таких обмежень» [7].

При цьому ст. XIV ГАТТ установлює винятки з правила про недискримінацію. Так, «сторона, яка застосовує обмеження згідно зі Статтею XII чи Розділом в Статті XVIII, може, при застосуванні таких обмежень, відхилитися від положень Статті XIII у спосіб, який має вплив, еквівалентний обмеженням платежів та переказів по поточних міжнародних транзакціях, які ця сторона може в даний час застосовувати згідно зі Статтею VIII чи XIV Статуту Міжнародного валютного фонду чи згідно з аналогічними положеннями спеціальної валютної угоди,

укладеної відповідно до параграфу 6 Статті XV. Сторона, яка застосовує обмеження імпорту згідно зі Статтею XII чи Розділом в Статті XVIII може, за згоди сторін, тимчасово відхилитися від положень Статті XIII відносно невеликої частки її зовнішньої торгівлі у випадках, коли переваги відповідної сторони чи сторін значно переважають будь-яку шкоду, яка може бути завдана торгівлі інших сторін» [7]. Отже, ГАТТ прямо передбачає можливість країнами-членами застосовувати певні обмеження з метою захисту національного виробника та внутрішніх ринків. Це не порушує змісту режиму найбільшого сприяння, а, навпаки, робить характер принципів регулювання зовнішньоторговельних відносин у межах СОТ більш демократичним, відображаючи, щоправда, суто декларативно, пріоритетність саме національних інтересів країн-членів, але виключно в поєднанні з узятими ними зобов'язаннями.

Що стосується національного режиму, то, відповідно до ст. III ГАТТ, «внутрішні податки й інші внутрішні збори та закони, правила та вимоги, які стосуються внутрішнього продажу, пропозиції до продажу, купівлі, транспортування, розподілу чи використання товарів, а також правила внутрішнього кількісного регулювання, які встановлюють вимоги щодо змішування, переробки чи використання товарів у певних кількостях чи пропорціях, не повинні застосовуватися до імпортованих чи вітчизняних товарів таким чином, щоб створювати захист для вітчизняного виробництва. Товари, які походять з території будь-якої сторони, імпортовані на територію будь-якої іншої сторони, не повинні підпадати, прямо чи опосередковано, під внутрішні податки та інші внутрішні збори будь-якого роду, які перевищують податки та збори, що прямо чи опосередковано застосовуються до аналогічних вітчизняних товарів» [7].

Як зауважує Ким Каг Вон, таке трактування клаузули про найбільше сприяння загалом відповідає загальноприйнятому міжнародному тлумаченню. Водночас варто мати на увазі, що за принципом недискримінації, на відміну від принципу найбільшого сприяння, який міститься у двосторонніх торговельних відносинах, відповідно до ст. I ГАТТ, бенефіціарієм є не одна держава, а всі країни-учасниці. Генеральна угода замінила собою складну структуру з десятків і сотень двосторонніх торговельних угод, які містили положення саме про режим найбільшого сприяння, і так відбулося заміщення цього принципу принципом недискримінації [8, с. 267–275].

Разом із тим принцип найбільшого сприяння має місце й у сфері інтелектуальної власності. Так, згідно зі ст. 3 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, «будь-яка перевага, сприяння, пільга або імунітет, що надається членом підданам будь-якої іншої країни, повинні бути негайно і безумовно надані підданам всіх інших членів» [9].

Ким Каг Вон акцентує увагу на тому, що знання відмінностей між принципом недискримінації й принципом найбільшого сприяння має значення передусім суто практичне: по-перше, ототожнення «недискримінації» з «найбільшим сприянням» позбавляє її харак-

теру загальноновизнаної норми; по-друге, на-впаки, ототожнення «найбільшого сприяння» з «недискримінацією» зменшує його значення, зводить його до рівня загального режиму; по-третє, змішування понять обох принципів позбавляє можливості дати в необхідному випадку правильну юридичну кваліфікацію дій держави в системі ГАТТ-СОТ. Ці принципи мають різні юридичні підстави. Принцип найбільшого сприяння має договірний характер. Держави можуть вимагати його застосування лише в тому разі, коли між ними укладений договір про найбільше сприяння. Принцип недискримінації впливає з принципу суверенної рівності держав і має характер загальноновизнаної норми. Принцип недискримінації може розглядатися як загальна норма, яку завжди може застосовувати будь-яка держава. Принцип недискримінації, що походить від принципу рівності держав, не потребує спеціального договірного закріплення. Жодна держава не може виправдати акт дискримінації щодо іншої, посилаючись на те, що вона не брала на себе договірне зобов'язання не допускати дискримінації. Загальні положення про неприпустимість дискримінації, які все ж таки зустрічаються інколи в міжнародних договорах, мають, як правило, декларативний характер, бо вони не створюють яких-небудь якісно нових прав або обов'язків між договірними сторонами [8, с. 267–275].

Варто зазначити, що ця точка зору заслуговує на увагу, оскільки формально, розбиваючи принцип недискримінації на дві складові (РНБ і національний режим), а також включаючи норми про винятки з принципу недискримінації, у межах СОТ створюються передумови для торговельної та економічної експансії найбільш розвинених країн щодо інших членів. Такі передумови стають можливими, тому що формуються свого роду «сліпі зони», де право СОТ діє суто формально, охоплюючи їх своїм правовим регулюванням без жодної конкретизації механізмів і засад такого регулювання.

Принцип вільної торгівлі відображено вже в Преамбулі Угоди про заснування СОТ: «Країни-учасники СОТ бажають сприяти цілям лібералізації торгівлі шляхом укладення обопільних і взаємовигідних домовленостей, спрямованих на значне зниження тарифів й інших бар'єрів у торгівлі та на усунення дискримінаційного режиму в міжнародних торговельних відносинах. Тому країни-учасники СОТ сповнені рішучості розвивати інтегровану, стійку й тривалу систему багатосторонньої торгівлі, яка охоплює Генеральну угоду про тарифи й торгівлю, раніше досягнуті результати зусиль з лібералізації торгівлі, а також результати Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних перемовин» [10]. Принцип вільної торгівлі є ключовим не лише в умовах СОТ, це взагалі один із засадничих і рушійних елементів усіх глобальних інтеграційних процесів. Можна навіть стверджувати, що принцип вільної торгівлі – це саме той так званий «дух закону», який відчувається в усіх нормативних актах, угодах, домовленостях, що формують систему права СОТ.

Принцип передбачуваності й транспарентності міжнародних торговельних відносин – один із фундаментальних принципів СОТ і

водночас юридичне зобов'язання, закладене в ст. X ГАТТ і ст. III ГАТС. Члени СОТ зобов'язані публікувати нормативні акти, які стосуються регулювання сфери ЗЕД; створювати і підтримувати інститути для аналізу рішень, що стосуються зовнішньої торгівлі; відповідати на запити інших країн-членів щодо надання інформації; повідомляти СОТ про зміни в зовнішньоторговельній політиці. Указані вимоги доповнюються багатостороннім процесом спостереження за торговельною політикою країн-членів СОТ; цьому сприяють періодичні огляди торговельної політики, які готуються Секретаріатом СОТ і обговорюються Генеральною радою СОТ. У структурі СОТ також є механізми, покликані полегшити проведення консультацій між членами СОТ із різних питань. У Женеві регулярно проходять засідання численних комітетів, рад, робочих комісій і груп. Транспарентність – необхідна умова забезпечення виконання зобов'язань. Обмін інформацією дає змогу ефективно залагоджувати потенційні конфлікти. Передбачуваність зовнішньоторговельної політики також знижує її невизначеність і підвищує прозорість, що має слугувати стимул-реакцією для торгівлі та інвестицій, сприяючи перерозподілу ресурсів у бік експортного виробництва [11].

Принцип справедливої конкуренції стосується насамперед субсидій і демпінгу, які застосовуються в межах СОТ. Якщо ж якась країна їх застосовує, то її торговельний партнер має право використати компенсаційні заходи, які нівелювали б ці дії. Але основна позиція СОТ полягає в забороні застосування субсидій і демпінгу, і в цьому аспекті зазначений принцип виконує функції протидії «війні субсидій» і використання компенсаційних заходів у протекціоністських цілях [3]. Принцип справедливої конкуренції передбачає створення дієвих зобов'язань у процесі двосторонніх чи багатосторонніх відносин між країнами-членами СОТ. У разі невиконання таких зобов'язань передбачаються так звані захисні клапани – свого роду запобіжні механізми. Так, наприклад, норми СОТ дозволяють своїм членам застосовувати обмежувальні заходи в разі порушення іншими партнерами взятих на себе зобов'язань.

Із погляду теорії міжнародних економічних відносин принцип взаємності виявляється у двох протилежних аспектах: формальна взаємність і матеріальна взаємність. Так, формальна взаємність у відносинах країн-членів СОТ передбачає взаємообумовлювальні права та обов'язки, їхню ідентичність за формою і змістом у процесі здійснення ЗЕД. Матеріальна – виявляється в симетричності й адекватності, але не повному компіюванні прав та обов'язків країн-членів СОТ у сфері доступу товарів і послуг на ринки один одного.

В.М. Шумілов указує, що принцип матеріальної взаємності застосовується, зокрема, під час узгодження митних поступок у системі СОТ. Згідно з цією процедурою, держави-партнери в межах багатосторонніх перемовин погоджують розміри зниження рівня митних зборів на групи товарів, що становлять взаємний інтерес, або домовляються не підвищувати тарифні ставки на них. Засто-

совувався також метод «лінійного» зниження ставок на узгоджений заздалегідь відсоток за широким спектром товарів. Погоджені ставки фіксуються в списках тарифних поступок і, зважаючи на дію режиму найбільшого сприяння, поширюються на всі інші держави. Самі списки тарифних поступок стають невід'ємною частиною тексту ГАТТ. Якщо якій-небудь державі необхідно підняти погоджений рівень митної ставки, то вона повинна знову починати перемовини з колишніми партнерами, з головними постачальниками цього товару/групи товарів і запропонувати їм рівноцінну поступку з іншого товару/групи товарів. У разі приєднання до ГАТТ держава набуває право на всі поступки, що містяться в доданих до тексту ГАТТ переліках, проте вона повинна запропонувати зниження ставок власного тарифу. Така процедура розрахована на держави, у яких митні тарифи відіграють роль основного регулятора обсягів доступу товарів на національні ринки [12, с. 101].

Принцип сприяння розвитку та економічним реформам є найбільш дискусійним в оцінюванні діяльності організації. З одного боку, справді, членство в СОТ надає можливість користуватися перевагами режиму найбільшого сприяння й системою розв'язання суперечок, що стимулює національний експорт і об'єктивно прискорює розуміння необхідності проведення серйозних економічних реформ. Із другого боку, лібералізація внутрішнього ринку та взяття країною зобов'язання ускладнюють, як правило, соціально-економічну, а іноді й політичну ситуацію в країні, що унеможлиблює здійснення необхідних реформ. Само по собі членство в СОТ не вирішує проблеми розвитку й реформування економіки країни, а тільки створює умови для використання урядами країн-членів потенційних переваг участі в міжнародній торговельній системі. Тому, характеризуючи принцип сприяння розвитку та економічним реформам, варто зазначити кілька суттєвих аспектів. По-перше, принципи, які закладаються в основу діяльності міжнародних організацій, є віддзеркаленням прагнень для досягнення цілей і організації діяльності з цією метою, а не конкретним результатом функціонування організації. По-друге, принцип є дуже комплексним і охоплює фактично два процеси: проведення економічних реформ та економічний розвиток. Причому ці процеси не завжди є гармонійно взаємопов'язаними, тобто не всі економічні реформи (через різні причини) зумовлюють економічне зростання, але економічне зростання майже завжди є наслідком удалих реформ. Тому варто погодитися, що участь у світовій торговельній системі справді сприяє реформуванню національних економік. Проблема ж економічного зростання є сферою безпосередньої компетенції, зацікавленості й компетентності не СОТ, а урядів країн-учасників [2, с. 28–45].

Висновки. Підсумовуючи наведене вище, можна зробити висновок, що головна мета ГАТТ полягала в лібералізації міжнародної торгівлі, необхідність у якій виникла в кінці 1940-х рр., коли вектором світового економічного розвитку визначалося звільнення світової торговельної системи від установлених дер-

жавами засобів регулювання. ГАТТ виникла як результат інтернаціоналізації (глобалізації) світових економічних відносин, що зумовило створення спеціального інституціолизованого механізму для регулювання світової торгівлі. ГАТТ, не будучи де-юре міжнародною організацією, де-факто виконувала деякі функції, притаманні міжнародним економічним організаціям. У цьому аспекті абсолютною логічною була поява СОТ, призначенням якої стала допомога у вільному, наскільки це можливо, ході міжнародної торгівлі без небажаних побічних ефектів. Це означає не тільки усунення перешкод, а й маєтись на увазі, що окремі компанії та уряди можуть розраховувати на визначені правила, які діють у всьому світі, і на те, що не буде ніяких раптових змін глобального торговельного середовища. Іншими словами, правила повинні бути прозорими й передбачуваними. Оскільки співтовариство торгових держав за своєю сутністю є конкурентним середовищем, окремі його учасники часто застосовують дискримінаційні до інших партнерів заходи, а отже, призначення СОТ, як і інституційного уособлення ГАТТ, – слугувати форумом для торгових перемовин [13].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Россия: интеграция в мировую экономику : [учебн. для вузов по экон. спец.] / [Р.И. Зименков и др.] ; под ред. Р.И. Зименкова ; Моск. акад. предпринимательства при Правительстве г. Москвы. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 429 с.
2. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ : [монографія] / [Т.М. Циганкова та ін.] ; за ред. Т.М. Циганкової. – К. : КНЕУ, 2003. – 660 с.
3. Міжнародна економіка : [навчальний посібник] / [Ю.Г. Козак, Д.Г. Лук'яненко, Ю.В. Макогон та ін.]. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Центр навч. літ., 2004. – 672 с.
4. Пивоваров С.Э. Международный менеджмент / С.Э. Пивоваров, Л.С. Тарасевич, А.И. Майзель. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : Питер, 2001. – 576 с.
5. Новицький В.С. Міжнародна економічна діяльність України : [підручник] / В.С. Новицький. – К. : КНЕУ, 2003. – 948 с.
6. Принцип недискриминации / Всероссийская академия внешней торговли [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.vavt.ru/wto/wto/Non-discriminationPrinciple>.
7. Генеральна угода з тарифів і торгівлі від 15.04.1994 р. / Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_003/page.
8. Ким Каг Вон. Принцип наибольшего благоприятствования в ГАТТ-ВТО : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Международное право» / Каг Вон Ким. – М., 2000. – 302 с.
9. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/981_018.
10. Угода про заснування Світової організації торгівлі від 15.04.1994 р. // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_342.
11. Часть II. Всемирная торговая организация и вступление России в ВТО // Введение в ВТО [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/WBI-Training/Ch18.pdf>.
12. Шумилов В.М. Международное публичное экономическое право : [учебное пособие] / В.М. Шумилов. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : НИМП, 2001. – 288 с.
13. Азаров О.М. Правове регулювання міжнародної торгівлі в системі ГАТТ/СОТ (інституційні засади) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / О.М. Азаров. – К., 2002. – 18 с.